

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

MEMO

Inhoud van huishoudelijke maten

Resultaten van VCP-Basis 2007-2010 en VCP-Ouderen
2010-2012

Colofon

© RIVM 2012

Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding: 'Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave'.

Henny Brants

Contact:
Henny Brants
Centrum voor Voeding en Gezondheid
RIVM

VCP@rivm.nl

Dit onderzoek werd uitgevoerd in het kader van kennisvraag 5.4.3 in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Inleiding

In voedselfrequentievragenlijsten wordt bij de navraag van geconsumeerde hoeveelheden veelal gebruik gemaakt van huishoudelijke maten zoals kopjes, glazen, schaaltes e.d., waar een standaardinhoud aan wordt toegekend per type product. Deze standaardmaten zijn meestal gebaseerd op het rapport Maten, Gewichten en Codenummers 1997 [1]. Er is behoefte aan recentere gegevens.

Ook in het kader van de Voedselconsumptiepeiling Niet-westers zijn ten behoeve van de ontwikkeling van voedselfrequentievragenlijsten voor HELIUS-Voeding van AMC [2,3] gegevens over standaardmaten nodig.

Voor dit doel zijn de inhoud van huishoudelijke maten van verschillende type producten die geconsumeerd zijn in VCP-Basis 2007-2010 en VCP-Ouderen 2010-2012 geïnventariseerd. Meer informatie over het onderzoek VCP-Basis 2007-2010 staat beschreven in een voorgaand rapport [4] en voor VCP-Ouderen staat een summier beschrijving op de website van de voedselconsumptiepeiling [5].

Bij VCP-Ouderen 2010-2012 zijn tijdens huisbezoeken de gebruikte huishoudelijke maten van serviesgoed van de respondent nagemeten. De instructie hiervoor is opgenomen als Bijlage A. Van buitenshuis gebruikte producten is de inhoud van huishoudelijke maten nagevraagd met behulp van het VCP-fotoboek. Bij VCP-Basis 2007-2010 zijn alle huishoudelijke maten nagevraagd met behulp van het VCP-fotoboek [6]. Een overzicht van de beschikbare huishoudelijke maten in het fotoboek is opgenomen in Bijlage B.

Voor 15 typen dranken, desserts en soepen zijn op basis van de gegevens standaardmaten bepaald. Bij het toekennen van de standaardmaat per type product is vooral gebruikgemaakt van de mediane waarden en zijn de volgende afwegingen gemaakt:

- Een nagemeten inhoud wordt als betrouwbaarder beschouwd dan een inhoud die is vastgesteld op basis van navraag van huishoudmaten met een fotoboek. Echter, nagemeten gegevens zijn alleen beschikbaar binnen VCP-Ouderen. Het aantal waarnemingen per type product is soms laag en de inhoudsmaten bij ouderen wijken mogelijk af van de inhoudsmaten bij de algemene bevolking. Daarom zijn voor het vaststellen van de standaardmaten deze gegevens alleen dan als leidend gebruikt wanneer het aantal waarnemingen hoog genoeg was en wanneer de inhoudsmaten die zijn nagevraagd met het fotoboek niet te veel verschilden tussen VCP-Ouderen en VCP-Basis.
- Als er wel veel nagemeten waarden in VCP-Ouderen beschikbaar waren, maar het verschil in inhoudsmaten nagevraagd met het fotoboek tussen VCP-Ouderen en VCP-Basis was groot, is veelal een maat gekozen die tussen de diverse waarnemingen in ligt.
- Als het aantal waarnemingen binnen VCP-Ouderen klein was, is de standaardmaat gebaseerd op VCP-Basis.
- De standaardmaten zijn afgerond naar ronde logische getallen, waarbij waar mogelijk is gestreefd naar consistentie tussen vergelijkbare type producten.

- Bij twee producten is de maat op grond van andere criteria vastgesteld:
 - o Bij bier is de standaardmaat van 200 ml gebaseerd op 1½ glas per pijpje van 300 ml (de maat van 245 ml uit VCP is waarschijnlijk inclusief schuimkraag);
 - o Bij mixdranken is de standaardmaat op 175 ml gezet, gebaseerd op 1½ glas per flesje of blikje van 275/250 ml en overeenkomstig de maat bij vruchtendranken.

In tabel 1 van deze memo zijn de resultaten weergegeven. Deze tabel vermeldt de inhoudsmaten (N, minimum, P5, P25, P50, P75, P95, maximum en gemiddelde) voor 15 typen dranken en dessert en soep. Deze gegevens zijn afkomstig van respectievelijk:

- VCP-Ouderen via nagemeten maten (daarvan zijn ook gemiddelden opgenomen);
- VCP-Ouderen via huishoudelijke maten uit fotoboek;
- VCP-Basis 2007-2010 via huishoudelijke maten uit fotoboek.

Per type product is tevens de toegekende standaardmaat vermeld.

De gekozen standaardmaten worden gebruikt in de voedselrequentievragenlijsten voor Helius-Voeding en in de Nederlandse FFQ-Tool [7].

Resultaten

Tabel 1: Inhoudsmaten per type product en toegekende standaardmaat op basis van VCP-Ouderen 2010-2012 (nagemeten en via fotoboek) en VCP-Basis 2007-2010 (via fotoboek)

Product	Bron	n	min	P5	P25	P50	P75	P95	max	gem	Toegekende standaardmaat
koffie	VCPouderen nagemeten ml	544	22	88	120	140	173	242	350	150	140
	VCPouderen via fotoboek	448	93	93	117	133	140	220	330		
	VCPbasis via fotoboek	8230	93	107	133	133	160	275	330		
thee	VCPouderen nagemeten ml	525	24	104	144	171	200	260	359	175	170
	VCPouderen via fotoboek	164	93	133	150	187	208	275	330		
	VCPbasis via fotoboek	5862	50	133	150	188	275	275	370		
water	VCPouderen nagemeten ml	487	33	90	136	166	200	260	500	171	170
	VCPouderen via fotoboek	119	40	133	160	192	210	242	290		
	VCPbasis via fotoboek	8500	40	133	167	208	242	275	330		
melk, karnemelk, sojamelk	VCPouderen nagemeten ml	288	80	125	165	193	225	264	375	192	200
	VCPouderen via fotoboek	26	107	117	133	193	220	275	280		
	VCPbasis via fotoboek	3897	50	133	187	220	275	275	417		
chocolademelk	VCPouderen nagemeten ml	23	151	160	175	206	225	278	280	207	200
	VCPouderen via fotoboek	10	124	124	133	144	275	275	275		
	VCPbasis via fotoboek	497	93	117	151	192	275	275	330		
yoghurt drank	VCPouderen nagemeten ml	14	98	98	162	177	192	234	243	180	200
	VCPouderen via fotoboek	2	153						275		
	VCPbasis via fotoboek	1034	40	133	167	208	250	275	330		
vruchtensap*	VCPouderen nagemeten ml	157	53	88	120	155	185	250	338	159	175
	VCPouderen via fotoboek	42	87	108	154	167	193	242	242		
	VCPbasis via fotoboek	1896	40	133	167	208	242	275	330		
vruchtendrank*	VCPouderen nagemeten ml	7	88	88	132	174	256	300	300	186	175
	VCPouderen via fotoboek	4	133						200		
	VCPbasis via fotoboek	269	133	133	167	208	242	250	300		

Product	Bron	n	min	P5	P25	P50	P75	P95	max	gem	Toegekende standaardmaat
frisdrank/limonade (incl verdunde siroop)*	VCPouderen nagemeten ml	89	78	104	150	175	206	244	305	177	200
	VCPouderen via fotoboek	31	115	124	133	193	242	242	290		
	VCPbasis via fotoboek	6934	50	133	167	242	242	250	330		
	verdunde siroop VCPouderen via fotoboek	1	167						167		
	VCPbasis via fotoboek	396	107	133	167	208	242	250	290		
	frisdrank/limonade, excl verdunde siroop* VCPouderen via fotoboek	30	115	124	133	193	242	242	290		
VCPbasis via fotoboek	6538	50	133	188	242	242	250	330			
bier	VCPouderen nagemeten ml	2	223						320	119	200
	VCPouderen via fotoboek	13	210	210	210	245	280	280	280		
	VCPbasis via fotoboek	365	133	200	210	245	280	280	290		
wijn	VCPouderen nagemeten ml	156	33	66	100	120	137	176	250	119	120
	VCPouderen via fotoboek	116	50	93	120	125	160	200	250		
	VCPbasis via fotoboek	992	40	87	123	125	160	200	250		
sherry/port	VCPouderen nagemeten ml	39	39	40	55	79	85	110	152	75	80
	VCPouderen via fotoboek	12	60	60	75	75	108	208	208		
	VCPbasis via fotoboek	84	40	40	60	87	108	153	200		
likeur/bessenjenever/ citroenjenever	VCPouderen nagemeten ml	9	23	30	40	49	58	60	97	50	50
	VCPouderen via fotoboek	9	50	50	60	60	60	125	125		
	VCPbasis via fotoboek	45	40	40	40	50	60	208	250		
gedistilleerd	VCPouderen nagemeten ml	66	25	32	40	47	60	84	122	52	50
	VCPouderen via fotoboek	26	38	40	50	50	60	60	75		
	VCPbasis via fotoboek	194	22	38	40	50	60	87	194		
mixdranken	VCPbasis via fotoboek	8	77	77	133	153	167	242	242		175

Product	Bron	n	min	P5	P25	P50	P75	P95	max	gem	Toegekende standaardmaat
dessert	VCPouderen nagemeten ml	205	36	77	119	149	190	257	410	155	150
	VCPouderen via fotoboek	67	140	140	140	187	233	300	330		
	VCPbasis via fotoboek	1956	50	140	165	187	233	275	417		
soep	VCPouderen nagemeten ml	147	97	136	181	215	259	350	438	226	225
	VCPouderen via fotoboek	112	150	185	200	247	308	370	370		
	VCPbasis via fotoboek	668	117	185	247	247	308	333	417		

* vruchtensap, vruchtendrank en frisdrank zijn in data niet altijd goed te scheiden

Referenties

1. Donders-Engelen M.R., van der Heijden L., Hulshof K.F.A.M. Maten Gewichten en Codenummers 1997. Vakgroep Humane Voeding, Wageningen en TNO Voeding, Zeist.
2. Dekker L.H., Snijder M.B., Beukers M.H., De Vries J.H.M., Brants H.A.M., De Boer E.J.: A prospective cohort study of dietary patterns of non-western migrants in the Netherlands in relation to risk factors for cardiovascular diseases: HELIUS-Dietary Patterns. BMC Public Health 2011, 11: 441 <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/11/441>
3. www.heliusstudie.nl
4. van Rossum C.T.M., Fransen H.P., Verkaik-Kloosterman J., Buurma-Rethans E.J.M., Ocké M.C. Dutch National Food Consumption Survey 2007-2010. Diet of children and adults aged 7 to 69 years. RIVM Report 350050006/2011, Bilthoven, The Netherlands.
5. www.rivm.nl/vcp
6. Voedselconsumptiepeiling. Huishoudmaten en portiegroottes. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven.
7. Molag M. Towards Transparent Development of Food Frequency Questionnaires. Scientific basis of the Dutch FFQ-Tool: a computer system to generate, apply and process FFQs. Thesis Wageningen University. Wageningen.

Bijlage A: Meten en wegen van huishoudelijke maten in VCP ouderen 2010-2012

Vraag of de deelnemer de gebruikte kopjes, bekers, juslepels en glazen erbij wil pakken en wil vullen met water in de gebruikte hoeveelheden.

1. Plaats de weegschaal op een vlakke harde ondergrond.
2. Zet de weegschaal aan met de "**on-reset-off**" knop (knop rechts van het venster): als "0 g" in het venster (na 88888) verschijnt is de weegschaal gebruiksklaar.
3. Zorg dat weegschaal op de juiste eenheid "**kg**" staat (knop links van het venster).
4. Plaats de lege maatbeker goed op het midden van de weegschaal.
5. Zet de weegschaal weer op 0 door nogmaals op de "**on-reset-off**" knop te drukken. Pas als weer "0 g" in het venster verschijnt, kan de inhoud van de gebruikte huishoudmaten worden gewogen.
6. Giet een voor een de inhoud van de kopjes en dergelijke in de maatbeker en lees het gewicht af (water hoeft er niet persé iedere keer uitgegoten te worden). Voor het meten van aanmaaklimonade, suiker en de inhoud van juslepels zie aandachtspunten hieronder.
7. Noteer de gegevens op het daarvoor bestemde formulier (zie bijlage 17).
8. Na gebruik de weegschaal afzetten door de "**on-reset-off**" knop ingedrukt te houden totdat het venster geen aanduiding meer geeft (± 5 seconde). Controleer of hij inderdaad uit is en berg op in de doos met de beschermstukken.
9. Bied aan om het natte serviesgoed even af te drogen.
10. Noteer de met water nagemeten inhoudsmaten in ml in het dagboek en voer ze in in EPIC-Soft.

Aandachtspunten

Aanmaaklimonade

Je weegt zowel het volume van de siroop als het volume van het water. Het is het handigste om de deelnemer te vragen om eerst zoveel water in het glas te doen als siroop is gebruikt en dit eerst te wegen en te noteren. Daarna vragen het glas aan te vullen tot het totale volume na aanmaken met water en dit totale volume te wegen en te noteren. Water voor coderen wordt dan berekend als totaal volume – volume siroop.

Suiker

Weeg in principe voor ieder product waar suiker in wordt gebruikt de totale hoeveelheid per kop, schaalpje etc. na. Dit heeft de voorkeur boven het meten van bv. 1 theelepels, omdat hierdoor de deelnemer zelf zal corrigeren voor toevallig groot of klein uitgevallen scheppen.

- Zet een droog kopje op de weegschaal en zet de weegschaal op "0 g".
- Vraag de deelnemer zoveel suiker in het kopje te doen als op de opschrijfdag in de thee, koffie is gebruikt.
- Lees het gewicht af en noteer het in het dagboek.

Alleen als uit het dagboek blijkt, dat de hoeveelheid suiker in een product per moment varieert, meet dan het gewicht van 1 lepel suiker. Vraag de deelnemer dan toch 3 keer een lepel te scheppen en neem het gemiddelde gewicht. Noteer vervolgens in het dagboek het juiste gewicht voor het juiste aantal suikerscheppen per gebruiksmoment.

Juslepel/sauslepel

Weeg dit op dezelfde manier als de inhoud van kopjes e.d.

(In EPIC-Soft kan de hoeveelheid in ml (HMM 55) worden ingevoerd.)

NB: overige opscheplepels/eetlepels etc. worden niet nagemeten. Hiervoor wordt gewoon de lijst huishoudelijke maten uit Epic-Soft gebruikt.

Noteer het gemeten gewicht met een andere kleur pen in het dagboek bij het betreffende product. Als eenzelfde product meerdere keren in het dagboek voorkomt, vraag dan opnieuw na welk serviesgoed is gebruikt en welke vullingsgraad. Als dit afwijkt van het eerdere moment, opnieuw meten. Als het gelijk is, kan het gewicht worden overgenomen.

Belangrijk

- Om batterijen te sparen, zal de weegschaal na 3 minuten buiten gebruik te zijn geweest, zichzelf uitschakelen.
- Als in het venster een accu verschijnt, moet de batterij vervangen worden.
- Let op, de weegschaal is niet waterdicht, dus niet onderdompelen in vloeistof!

Bijlage B: Beschikbare huishoudelijke maten van glazen, kopjes, bekers en schaaltes in het VCP fotoboek

	<u>ml</u>	<u>Vullingsgraad</u>
<u>glazen</u>		
31 glas, port	130	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
32 glas, sherry	90	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
33 glas, wijn gemiddeld	185	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
34 glas, wijn groot	240	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
35 glas, bier gemiddeld	280	1/8, 1/4, 1/2, 3/4, 7/8, 1
38 glas, limonade (colaglas)	200	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
39 glas, thee	225	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
40 glas, limonade (longdrink)	290	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
42 glas, borrel	60	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
84 glas, wijn bol gemiddeld	250	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
85 glas, wijn bol groot	290	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
86 glas, limonade wijd	250	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
87 glas, whisky	230	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
<u>kopjes/bekers</u>		
43 kop, koffie/thee	140	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
46 mok, koffie/thee groot	330	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
49 soepkop	370	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
80 sensemok	160	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
83 schoolbeker	300	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
<u>schaaltjes</u>		
47 schaalte, gemiddeld	280	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
48 schaalte, groot	330	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
81 schaalte wijd gemiddeld	280	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1
82 schaalte wijd groot	500	1/6, 1/3, 1/2, 2/3, 5/6, 1